इत्थं पुराणकोटिमुपसंहृत्य (भूमि. २२ पृ०) प्रकृतं चतुर्थप्रश्नशेषं समासादुपक्षिप्यते—

अलंकारापरपर्यायं साहित्यदर्शनमस्माकं दर्शनेन त्रिधा विभागार्हं प्रतीयते। तदित्थम् । 'कविकर्म काव्यमाहुः—' इति (सा. द. छा. ६ पृ.) प्राचां घण्टाघोषः । तदिदं (कविकर्म) श्रव्यदृश्यरूपतया द्विप्रवाहं प्रवर्तते । द्वयोरपि घटयित्री दोषगुणरीत्यलंकृतिमीमांसा । द्वितीयस्य (दृश्यस्य) तु दर्शनप्रयोजकरूपकोपरूपकमीमांसापि । एते (मीमांसे) द्विशाखतया तत्र तत्र निबद्धे इति भामहादिनिबन्धान्निगदव्यक्तम् । अभिधातात्पर्यलक्षणाव्यञ्जनाख्यवृत्तिवितीर्णावलम्बना तृतीयापि शाखा भामहादिहृदयानुमेया ध्वनिकारादिदार्शनिकसहृदयधुरीणैरुद्भाविता मीमांसिता अभिनवगुप्तपादाचार्यमम्मटप्रभृतिभिराकलिता तत्र तत्र प्रतीतैव । तत्र च त्रैविध्ये कतमस्य प्राथम्यमिति निर्णिनीषायां गमकस्य यत्र क्वापि दर्शनाद् दर्शनेष्विव विशिष्यैकस्य तन्नावसीयते तथापि निबन्धावष्टम्भने यथा दर्शितं प्रतिभानवतां हृदयपथमधिरोहतीति । तथा चास्य दर्शनस्य 'अलंकारः' इति प्राक् 'साहित्यम्' इत्यर्वाक् संज्ञा पप्रथे । कविकर्मणः काव्यस्य तु पूर्वत्र लक्ष्यानुसृतमप्यनुग्राहकत्वम् ।

आलंकारिकाचार्येषु प्रथमत्वेन संभावितो रक्किलगोमिसूनुः पाणिनिव्याकरणैकरसिको नानादर्शननिष्णातो भामहनामा आचार्यः काव्यालंकारनाम[1] सलक्ष्यलक्षणं षट्परिच्छेदात्मकं ग्रन्थरत्नं व्यधत्त । तदेतत्—

"शालातुरीयमतमेतदनुक्रमेण
को वक्ष्यतीति विरतोऽहमतो विचारात् ।
शब्दार्णवस्य यदि कश्चिदुपैति पारं
भीमाम्भसश्च जलधेरिति विस्मयोऽसौ ॥ ६२ ॥
विद्यानां सततमुपाश्रयोऽपरासां
तासूक्तान्न च विरुणद्धि कांश्चिदर्थान् ।
श्रद्धेयं जगति मतं च पाणिनीयं
माध्यस्थ्याद् भवति न कस्यचित्प्रमाणम् ॥ ६३ ॥
अवलोक्य मतानि सत्कवीना-
मवगम्य स्वधिया च काव्यलक्ष्म ।
सुजनावगमाय भामहेन
ग्रथितं रक्किलगोमिसूनुनेदम् ॥ ६४ ॥" इति ।
"षष्ट्या शरीरं निर्णीतं, शतषष्ट्या त्वलंकृति ।
पञ्चाशता दोषदृष्टिः, सप्तत्या न्यायनिर्णयः ॥

---

१. अस्मद्दृष्टं काव्यालंकारपुस्तकं तु क्वचिन्त्रुटितं प्रतीयते, यतो राघवभट्टेन लिखितस्य भामहोक्तपर्यायोक्तलक्षणस्योत्तरार्धमिह न दृश्यत इत्यादि.